SEE 2080 (2024)
अनिवार्य नेपाली

समय : ३ घण्टा **पूर्णाङ्क : ७५**

दिइएका निर्देशनका आधारमा आफ्नै शैलीमा सिर्जनात्मक उत्तर दिनुहोस् :

१. तल समूह 'क' मा दिइएका शब्दको अर्थ समूह 'ख' बाट पहिचान गरी जोडा मिलाउनुहोस् : २

समूह 'क'	समूह 'ख'
मस्तक	कपडाको सानो टुक्रा
शमन	सास्ती, दुःख
टालो	माथ, शिर
सकस	शान्त पार्ने काम, शान्ति
	प्रकाश, कान्ति
	अभिप्राय

२. दिइएको अनुच्छेदबाट उपयुक्त शब्द पहिचान गरी खाली ठाउँ भर्नुहोस् : २

जमदार बा ऐना हेर्दै मुस्कुराइरहेका थिए "बुढेसकालमा पनि कति नक्कल पार्न जानेको" भनी छेउमै बसेकी श्रीमतीले भनिन् । नकरा, हामी पल्टनमा हुँदा यही 'टोप' लगाएर हिँड्थ्यौं भन्दै बुढा हिँडे ।

(क) 'दर्पण'को पर्यायवाची शब्द .... हो ।
(ख) 'सक्कल' को विपरीतार्थी शब्द .... हो ।
(ख) समूहवाची शब्द .... हो ।
(घ) 'तोप' शब्दको श्रुतिसमभिन्नार्थी शब्द .... हो ।

३. दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा उखान र एउटा अनुकरणात्मक शब्द पहिचान गरी तिनलाई अनुच्छेदको भन्दा फरक वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् : २

हुने बिरुवाको चिल्लो पात भने झैँ प्रभा सानैदेखि मिहिनेत गरेर पढ्थिन्, त्यही भएर परीक्षामा पनि राम्रो अङ्क ल्याएर उत्तीर्ण गरिन् । छोरीको प्रगतिमा उनका बुबाआमा मख्ख पर्नुभयो ।

४. (क) दिइएका शब्द समूहबाट शुद्ध शब्द छानी लेख्नुहोस् : १

(अ) (i) चिरन्जीवी (ii) चिरंजीवी (iii) चिरञ्जीवी (iv) चिरङ्जीवी
(आ) (i) अन्तर्राष्ट्रिय (ii) अन्तरराष्ट्रिय (iii) अन्तर्राष्टिय (iv) अन्तराष्ट्रिय

(ख) दिइएको वाक्यलाई शुद्ध पारी लेख्नुहोस् : २

साँच्चै भन्नुपर्दा म प्रेममा छु, कसै सँग । आज उसँगै खाना खाएर फर्कीएकी हुँ मैले एकै सासमा भनैं ।

५. दिइएको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दको शब्दवर्ग पहिचान गर्नुहोस् : ३

विद्यार्थीले नबुझेका कुरा फटाफट सोध्ने, आफूभन्दा सानालाई माया गर्ने अनि शिक्षकप्रति सद्भाव देखाउन सिक्नुपर्छ । तिमीभित्र यी गुण रहेका छन् । स्याबास् ! तिमीले राष्ट्र बनाउन सक्छौँ ।

६. दिइएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : २+२=४

(क) दिइएको अनुच्छेदबाट उपसर्ग लागेका दुईओटा र प्रत्यय लागेका दुईओटा शब्द पहिचान गरी निर्माण प्रक्रियासमेत देखाउनुहोस् :

प्रकृति प्रदत्त यस्ता वस्तुहरू नै नेपालका प्राकृतिक सम्पदा हुन् । तिनै सम्पदाले नेपाललाई अत्यन्त समृद्ध मुलुकका रूपमा चिनाएका छन् । राष्ट्रिय भावनाले भरिएका यहाँका हरेक जातिको आफ्नै मौलिक परम्परा छ ।

(ख) दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा समस्त शब्द पहिचान गरी विग्रह गर्नुहोस्, एउटा विग्रह पदावली पहिचान गरी समस्त शब्द बनाउनुहोस् र द्वित्व प्रक्रियाबाट बनेका दुईओटा शब्द पहिचान गरी निर्माण प्रक्रियासमेत देखाउनुहोस् :

यसपालिको तिहारमा दाजुभाइलाई टीकासिका लगाउन श्रेयसी आफ्नो घर गइन् । उनले घर जाँदा घरपरिवारका सदस्यलाई भनेर मर्मसला, गर्गहना र पूजाका लागि सामग्री पनि किनिन् । उनका दिदी र बहिनी पनि रमाए । धुमधामसँग पूजापाठ गरे ।

७. दिइएको अनुच्छेदलाई अपूर्ण वर्तमान कालमा परिवर्तन गर्नुहोस् : २

तिमी बिहानै उठ्छौ । तिमी व्यायाम गर्छौ । तिमी बहिनीलाई गृहकार्य गराउँछौ । तिमीहरू रमाई-रमाई पढ्न जान्छौ ।

८. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : २

(क) इच्छार्थ भावका फरक फरक क्रियापद प्रयोग गरी चार वाक्यमा देशको बारेमा वर्णन गर्नुहोस् ।

(ख) दिइएका द्वितीय पुरुषका वाक्यलाई तृतीय पुरुषमा परिवर्तन गरी पुनर्लेखन गर्नुहोस् :

तिमी असल छौ । तिमी सबैलाई आदर गर्छौ । तिम्रो पढाइ पनि राम्रो छ । तिम्रो व्यवहारबाट सबैले सिक्नुपर्छ ।

९. कोष्ठकमा दिइएका सङ्केतका आधारमा वाक्य परिवर्तन गर्नुहोस् : ४

(क) सिर्जना परिश्रमी छिन् । सिर्जना परीक्षामा सधैँ प्रथम हुन्छिन् । (वाक्य संश्लेषण)

(ख) आज आकाशमा जून र तारा देखिए । (कर्तृवाच्य)

(ग) दिनेश मजाले हाँस्छ । (प्रेरणार्थक)

(घ) आज म चिया खान्नँ भनेर प्रकाशले भने । (प्रत्यक्ष कथन)

१०. दिइएको अनुच्छेद पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : ४

मानव वेदनाको जीवन्त चित्रण भएका कला सिर्जनामा पिकासोले आफ्नो सम्पूर्ण जीवन समर्पण गरे । उनले कलामार्फत बन्दुकभन्दा कलम र कुची बलियो हुन्छ भन्ने

दसी प्रस्तुत गरे र कलामार्फत युद्धलाई खरो रूपमा व्यङ्ग्य गरे । त्यसैले त नाजीहरूले पिकासोलाई जर्मनीमा चित्र प्रदर्शन गर्न दिएनन् । उनले भिखारी, जेलमा थुनिएका, दुःख पाएका, हेपिएका र सीमान्तकृत मान्छेका साथै गम्भीर मानसिक समस्या भएका व्यक्तिका चित्रसमेत बनाए । उनले महिलाका मार्मिक र प्रेमिल चित्र पनि बनाए । उनी केबल मान्छेको बाहिरी आवरण मात्र कहाँ हो र, तिनै व्यक्तिका भित्री वेदना, संवेदना, संवेग, मर्मत र सौन्दर्य मूर्त बनेर उनका अमूर्त चित्रभित्र चित्रित हुन्थे ।

प्रश्नहरू :

(क) "मानव वेदनाको जीवन्त चित्रण भएका कला सिर्जनामा पिकासोले आफ्नो सम्पूर्ण जीवन समर्पण गरे ।' यस वाक्यलाई अकरणमा बदल्नुहोस् ।

(ख) रेखाङ्कित पद **'जेलमा'** शब्दको कारक र विभक्तिको नाम लेख्नुहोस् ।

(ग) 'नाजीहरूले पिकासोलाई जर्मनीमा चित्र प्रदर्शन गर्न दिएनन् ।' यस वाक्यको उद्देश्य र विधेय लेख्नुहोस् ।

(घ) उनले दसी प्रस्तुत गरे र कलामार्फत युद्धलाई खरो रूपमा व्यङ्ग्य गरे ।' यस वाक्यलाई सरल वाक्यमा परिवर्तन गर्नुहोस् ।

११. दिइएको गद्यांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : ४

नेपालमा योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा योजनाको लामो इतिहास छैन तर योजना निरन्तर विस्तार हुँदै छ । अब अनौपचारिक क्षेत्रका श्रमिक र स्वरोजगार व्यक्तिलाई समेत आबद्ध गराउने कार्य औपचारिक रूपमा सुरु भएको छ । अनौपचारिक क्षेत्रका श्रमिकलाई २०८० साल वैशाख १ गतेदेखि कोषमा समेट्ने गरी गत मङ्सिरमा अनौपचारिक क्षेत्रमा रहेका श्रमिक र स्वरोजगारमा रहेका व्यक्तिको सामाजिक सुरक्षा योजना सञ्चालनसम्बन्धी कार्यविधि बनाइएको थियो । यसअघि गत चैतमा कोषको सो योजनामा वैदेशिक रोजगारीमा गएका श्रमिक र विदेशमै स्वरोजगार भएका करिब साढे दुई लाख श्रमिक समेटिइसकेका छन् । मर्यादित जीवनको अभिन्न पाटो अनि श्रमिकको आय र सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने यो कार्यक्रम समाजवादोन्मुख राज्यको आधारशिला हो भन्न सकिन्छ । त्यसैले सरकारले अगाडि बढाएको यो कार्यक्रमको विस्तार अनि सफल कार्यान्वयनका लागि निजी क्षेत्रको पूर्ण सहयोग अपेक्षित छ । सामाजिक सुरक्षाको अवधारणा सामाजिक न्यायबाट वञ्चित उपेक्षित वर्गलाई राज्यको मूलप्रवाहीकरणमा ल्याउने एउटा मुख्य रणनीति हो ।

प्रश्नहरू :

(क) अनौपचारिक क्षेत्रका श्रमिकलाई कहिलेदेखि कोषमा समेट्ने कार्यविधि बनाइएको थियो ?

(ख) चैत्रभित्रमा कति श्रमिक उक्त कोषमा समेटिएका छन् ?

(ग) उक्त कार्यक्रम सफल पार्न कसको सहयोगको अपेक्षा गरिएको छ ?

(घ) सामाजिक सुरक्षा अवधारणा किन ल्याइएको हो ?

१२. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : **४**

(क) दिइएका बुँदाहरूका आधारमा जीवनी तयार पारी शीर्षकसमेत दिनुहोस् :

नाम	: ध्रुवचन्द्र गौतम
जन्म मिति	: वि.सं. २००० साल पुस २ गते
जन्मस्थान	: रक्सौल, भारत
माता/पिता	: दीपवती/गोविन्दप्रसाद गौतम
शिक्षा	: स्नातकोत्तरसम्म अध्ययन, विद्यावारिधि (पी.एच.डी.)
प्रमुख कृति	: – अलिखित, निमित्त नायक, उपसंहार अर्थात् चौथो अन्त्य, डापी, कट्टेल सरको चोटपटक, बालुवामाथि (उपन्यास) – गौतमका प्रतिनिधि कथाहरू, गौतमका एकाउन्न कथा (कथा सङ्ग्रह), भस्मासुरको नलीहाड (नाटक) – कविता, निबन्ध, गीतिनाटक र नृत्यनाटकहरू प्रकाशित
विशेषता	: – आख्यान पुरुष, विसङ्गतिवादी र अस्तित्ववादी चिन्तन, आलोचनात्मक यथार्थवादी आख्यानकार – मानवीय चरित्र, राजनीति र युगीन विसङ्गतिमाथि व्यङ्ग्य गर्ने बहुमुखी प्रतिभा भएका स्रष्टा
पुरस्कार	: मदन पुरस्कार २०४०, साझा पुरस्कार २०५९ आदि ।

(ख) **'स्वरोजगारको महत्त्व'** विषयमा एउटा छोटो संवाद तयार पार्नुहोस् ।

१३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : **४**

(क) पी.के. कृषि तथा पशुपक्षी फर्म कृष्णपुर-०४ कञ्चनपुरका तर्फबाट विभिन्न कृषि सामग्री उपलब्ध गराइदिन अनुरोध गर्दै सुकोमल ट्रेडर्स एन्ड सप्लायर्स ललितपुरलाई एउटा चिठी लेख्नुहोस् ।

(ख) तपाईंको विद्यालयले भर्खरै सम्पन्न गरेको वार्षिकोत्सव कार्यक्रमलाई समेटी एउटा समाचार तयार पार्नुहोस् ।

१४. दिइएको अनुच्छेदबाट चारओटा बुँदा टिप्नुहोस् : **२**

ससाना कार्यबाट प्राप्त हुने ठुल्ठुला परिणामले पनि कर्तव्यको महानता झल्काउँछ । हरेक नागरिकले गर्नुपर्ने आआफ्ना कर्तव्यका दायरा छन् । आआफ्ना ठाउँबाट सबैले आआफ्नो कर्तव्य निर्वाह गरेको समाज सभ्य हुन्छ र सुसंस्कृत हुन्छ । ससाना कुरा मात्र हेरौँ न ! नागरिकले आआफ्ना घर वरिपरि सफा गरे भने सिङ्गो गाउँ वा सहर सफा हुन्छ । कृषकले झरी, बादल नभनी गरेको मिहिनेतले सबैले खाने अन्न उत्पादन हुन्छ । समाजमा बस्ने नागरिकले एकअर्काको अस्तित्वको सम्मान र आदर गर्दै आफ्नो दायित्व निर्वाह गरेको समाज आदर्श समाज हुन्छ । शिक्षकले पेसाप्रतिको निष्ठा सम्झँदा र सोअनुसारको आचरण गर्दा शिक्षकको कर्तव्य पूरा हुन्छ । सरकारी कार्यालयबाट सेवाग्राहीले मुस्कानसहितको सेवा पाउँदा कर्मचारीको कर्तव्य पूरा भएको ठहर्छ ।

१५. दिइएको अनुच्छेदबाट एक तृतीयांशमा सारांश लेख्नुहोस् : **३**

एलोप्याथिक उपचार पद्धति हाल सर्वाधिक र लोकप्रिय चिकित्सा पद्धति मानिन्छ । यसलाई आधुनिक चिकित्सा विज्ञानको पर्यायका रूपमा समेत हेरिएको छ । होमियोप्याथी चाहिँ वैकल्पिक चिकित्सा पद्धतिका रूपमा प्रचलित छ । होमियोप्याथीमा रोग निको पार्नका लागि सुरुमा रोग बढाउने खुराक दिइन्छ र क्रमश: निको पारिन्छ भने एलोप्याथीमा रोग निको पार्नका लागि सुरुमै रोग घटाउने औषधी दिइन्छ । एलोप्याथी र आयुर्वेद दुवै चिकित्सा शास्त्र हुन् तर व्यावहारिक रूपमा चिकित्साको पूर्वीय वैदिक र प्राचीन चिकित्सा पद्धतिलाई आयुर्वेद चिकित्सा भनिन्छ । एलोप्याथिक प्रणाली वा पाश्चात्य आधुनिक चिकित्सा प्रणालीलाई चिकित्सा पद्धति भन्ने बुझिन्छ । आम रूपमा र प्रचलित धारणाअनुसार डाक्टरी उपचारका नामले चिनिने चिकित्सा पद्धति आधुनिक चिकित्सा पद्धति वा एलोप्याथिक पद्धति हो ।

१६. दिइएको प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : **४+४=८**

(क) दिइएको कवितांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

नेपाल आमा यो दिव्य आभा जगाऊँ कसरी
आलस्य निद्रा हीनता सारा भगाऊँ कसरी
आशिष देऊ एकै र फेरि पसिना बगाऊँ
नेपाली हाम्रो श्रम र सिप स्वदेशमै लगाऊँ ।

प्रश्नहरू :

(अ) नेपालीले आफ्नो श्रम र सिप स्वदेशमै किन लगाउनुपर्छ ?

(आ) कवितांशको मुख्य आशय के हो ?

(ख) दिइएको एकाङ्कीको अंश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

को बस्छ यस्तो ठाउँमा ? अघाइयो । मलाई त यहाँ जे पनि गनाउने पो हुन लाग्यो । खान थाल्यो भुटुन गनाउने, पिउन थाल्यो पानी गनाउने, रेल गनाउने, यो त ठाउँ नै गनाउने पो रहेछ । आफ्नो गाउँमा त भकारो कै छेउमा गुन्द्री हालेर सुत्ता पनि गनाउँदैनथ्यो , मलकै भारी बोक्दा पनि गनाउँन्नथ्यो । फेरि तातो पानी, तातो हावा, यस्तो दु:ख खाएर को बस्न सक्छ यहाँ ? भोकै परे पनि बरु आफ्नै देशमा कुवाको चिसो पानी पिएर वरको चौतारीमा शीतल हावा खाएर सुतौँला नि । जमानसिंह दाइ, हिँड तिमी पनि, जाऔँ आफ्नै घर, आफ्नै देश ।

(अ) माथिको एकाङ्कीको अंशमा के कस्तो देशभक्तिको भावना देखाइएको छ ?

(आ) एकाङ्कीको अंशका आधारमा बतासे पात्रको चरित्र चित्रण गर्नुहोस् ।

१७. समाजमा बढ्दै गएको पख्नोस् प्रवृत्ति अन्त्य गर्न आवश्यक छ ? तर्क दिनुहोस् : ४

१८. कुनै एक उद्धरणको व्याख्या गर्नुहोस् : **४**

(क) जुटेका ज्ञानले जो छन् पार्दै धर्ती मनोहर
उठेका कर्मले जो छन् गर्दै निर्माण सुन्दर

(ख) शत्रुताको पनि कस्तो व्यापक सम्बन्ध रहेछ ?

१९. कुनै एक प्रश्नको समीक्षात्मक उत्तर दिनुहोस् : **७**

(क) तलको कथाको अंश पढी सोधिएको प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

मुरलीधर जिल्लाभरिका विख्यात पण्डित थिए । उनलाई कन्यापक्षका धेरै मानिस चिन्थे । श्रीधर र मुरलीधरले जिउनीका विषयमा वर्षदिनसम्म मुद्दा लडेको पनि धेरै जनालाई थाहा थियो । कन्यापक्षका बुढापाकाले भने, "त्यस्ता महापुरुषका सन्तान आफ्नो कर्तव्य किन छोड्थे । तब पो मानिस कुलघरान भन्छन् ।"

प्रश्न :

(अ) 'कर्तव्य' कथामा कथाकारले नेपाली समाजका के कस्ता वास्तविकताहरूलाई देखाएका छन् ?

(ख) दिइएको कवितांश पढी सोधिएको प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

प्रिय सम्पादक !
फेरि कुन देशको कल्पना गरेर छापिरहनुभएको छ तपाईँ
बम वर्षाका खबरहरू
बालिग मताधिकारका कुराहरू
साहित्यिक आन्दोलनका इतिहासहरू
अन्तरिक्ष यानका गतिविधिहरू

प्रश्न :

(अ) 'गाउँमाथि एउटा कविता' ले नेपाली समाजमा कस्तो सन्देश प्रवाह गर्न खोजेको छ, चर्चा गर्नुहोस् ।

२०. कुनै एक शीर्षकमा कम्तीमा १५० शब्दसम्मको निबन्ध लेख्नुहोस् : **७**

(क) समाजसेवा

(ख) पुस्तकालयको महत्त्व

(ग) मेरो बाल्यकाल

-0-